

ARTUR NIEDŹWIECKI¹Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi
ORCID: 0000-0002-2683-5319

DOI : 10.14746/rie.2023.17.21

Włoskie organizacje mafijne jako niepaństwowi aktorzy polityczni

Wprowadzenie

Na wstępie warto podkreślić, iż temat ten może rodzić poważne pytania natury metodologicznej, gdyż nie jest do końca jasne przy użyciu jakich narzędzi badawczych należałoby analizować polityczne aspekty funkcjonowania włoskich organizacji przestępczych, które działają w sposób utajniony na wielu płaszczyznach. Zagadnienie to wydaje się być o tyle istotne, że w przypadku nieprawidłowego doboru metodologii, badania naukowe mogłyby powodować osuwanie się autora w teorie spiskowe bądź beletrystykę na skutek błędnego rozpoznawania zjawisk towarzyszących temu zagadnieniu. Problem nieadekwatnej oceny poprzez nadmierne bagatelizowanie albo wyolbrzymianie fenomenów mafijnych wynika m.in. z faktu, że granica między organizacjami przestępczymi a ich otoczeniem zewnętrznym często jest rozmyta i niedookreślona.

Wyzwaniem dla analizy tego obszaru bywa swoista „mafiocentryczność” rozważań, która każe dopatrywać się działalności przestępczej w niemal każdej dziedzinie życia społecznego i gospodarczego. Powyższe podyktowane jest znaczącą medialnością tego zagadnienia, rozpalającą wyobraźnię społeczną, co znajduje odzwierciedlenie także w kulturze popularnej. To nadmierne przykładanie wagi do prezentowanego zjawiska może wieść do nieadekwatności jego ocen w myśl hasła: „jeśli wszystko jest mafią, to nic nie jest mafią”. Jej cechą rozpoznawczą – stanowiącą jednocześnie znak czasu w epoce globalizacji – jest wszak sieciowy charakter oraz liczne powiązania międzynarodowe. Skutkuje to dylematami w wyznaczaniu granic przynależności do organizacji, co też wynika ze świadomej strategii unikania przez nią odpowiedzialności za działalność przestępczą.

Zatem legalne organizacje przenikają się z sieciami przestępczymi, które stają się fenomenem niezwykle dynamicznym i płynnym, a przez to również i nieuchwytnym. Z tego względu badacze wskazują na problemy konceptualizacyjne, których przejawem jest trudność w wypracowaniu jednolitej i uniwersalnej definicji przestępczości zorganizowanej, co z pewnością nie ułatwia dociekań na temat politologicznych kontekstów tego zjawiska. Pomimo przyjmowania strategii utajnienia działalności, paradoksalnie, grupy te – dla dalszego funkcjonowania – muszą dbać o swoją „widoczność” nie tylko jako aktorzy gospodarczy, czy symboliczni, ale również i polityczni. W tym miejscu można odnaleźć ślady ich aktywności, które odnotowuje literatura

¹ Artykuł udostępniany jest na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 4.0.

naukowa, stanowiąca inspirację dla niniejszej analizy politycznych aspektów działania włoskich struktur mafijnych.

Warto przy tym wskazać, iż celem pracy jest ukazanie i objaśnienie jedynie mechanizmów funkcjonowania tych organizacji przestępczych w ujęciu teoretycznym, bazując na włoskiej literaturze politologicznej i socjologicznej, bez szerszego odniesienia się do konkretnych przykładów, zawartych m.in. w materiałach procesowych lub dokumentacji sądowej. Artykuł ten nie stanowi rozprawy z dziedziny polityki karnej, ani nie oferuje żadnej nowatorskiej metody badawczej w obszarze kryminologii lub kryminalistyki. Nie zawiera on także egzegezy prawodawstwa krajowego lub europejskiego, a także orzecznictwa w zakresie przestępczości mafijnej, gdyż w ocenie autora wymagałoby to podjęcia odrębnych, pogłębionych studiów, wykraczających poza ramy tego artykułu. W tym sensie jest on zaledwie przeglądem włoskiej literatury naukowej na temat politycznych kontekstów działania tamtejszych organizacji przestępczych, która to literatura – podobnie, jak niniejsza praca – ma głównie wymiar ogólny oraz teoretyczny. Powody powyższego podejścia badawczego mają charakter praktyczny, tj. potencjalna odpowiedzialność prawna za publikację informacji, które mogłyby mieć znaczenie procesowe, przesądza o konieczności wyeksponowania jedynie ogólnych sposobów działania wyłaniających się ze zjawiska przestępczości zorganizowanej, bez szczegółowej analizy konkretnych zagadnień, będących przedmiotem spraw sądowych.

Hipotezę tej pracy stanowi następujące stwierdzenie: istotą współczesnych zjawisk mafijnych jest występowanie powiązań pomiędzy światem przestępczym a oficjalną sferą polityki, gospodarki oraz instytucji publicznych, których następstwem jest transformacja przestępczości zorganizowanej w kolejnego, niepaństwowego aktora politycznego, operującego obecnie na wielu płaszczyznach.

Charakterystyka współczesnej włoskiej przestępczości mafijnej

Wiele dekad badań nad przestępczością zorganizowaną pozwoliło wyłonić jej podstawowe elementy, do których należy przede wszystkim prowadzenie nielegalnej aktywności w sferze gospodarczej przy użyciu rozmaitych sieci społecznych z szeroko zakrojonymi kontaktami z ośrodkami legalnej władzy publicznej (Sońta, Brylak, 2014, s. 464). Podejmując się nielegalnej działalności, mafia stara się budować i manipulować relacjami międzyludzkimi na określonym terytorium, a zarazem sprawuje funkcje pośredniczące i mediacyjne między różnymi centrami decyzyjnymi. Prowadzi też ona aktywność mającą na celu wyspecjalizowane i punktowe używanie przemocy wobec swych przeciwników, o ile funkcjonują oni na tym samym obszarze. Organizacja przestępcza jest zazwyczaj strukturą dobrze zakorzenioną na danym terytorium, która przypomina w swej istocie instytucje państwa (Catino, 2019, s. 47). Zajmując określony teren, utrzymuje się ona z nielegalnej działalności w jego obrębie poprzez wytwarzanie własnych reguł i hierarchii. Dzięki m.in. mechanizmom korupcyjnym, organizacje przestępcze wchodzą w mechanizmy wymiany i współpracy z władzami publicznymi, co stanowi cechę rozpoznawczą zjawisk mafijnych. Liderzy tych struktur dysponują w istocie gęstą siecią rozmaitych kontaktów i, niczym politycy, używają kapitału społecznego do rozbudowy i utrzymywania własnych wpływów (Calderoni,

2018, s. 110). Co więcej, przewodząc organizacjom wywodzącym się z tradycyjnych społeczności, starają się oni dokonywać ekspansji poza rodzime obszary, czemu będzie poświęcony osobny fragment tej pracy. W tym miejscu warto jedynie zasygnalizować, iż wykorzystywane są możliwości, jakie stwarzają procesy integracyjne na (neo)liberalnym rynku, które stają się wehikułem dla interesów nielegalnych grup. W ocenie Francesco Calderoniego, oficjalne struktury państwa mogą tracić swą efektywność w starciu z organizacjami będącymi w istocie aktorami ponadnarodowymi, toteż aktualizuje się tu potrzeba koordynacji działań organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości na forum takich organizacji międzynarodowych. Ponieważ ogniwa struktur przestępczych mogą być umiejscowione w różnych krajach, ich prawidłowe rozpoznanie i zwalczanie wymaga kompleksowego podejścia, które bierze pod uwagę nie tylko czynniki o charakterze kryminalnym, ale także gospodarczym, społecznym, a nawet politycznym. Zdaniem Giovanniego Bertina, okres kryzysów, epidemii lub wojen jest doskonałym momentem dla zorganizowanej przestępczości w wymiarze międzynarodowym, która wówczas znajduje przestrzeń dla swej nielegalnej działalności (Bertin, 2018, s. 93). Celem tych grup staje się bowiem wolnorynkowa maksymalizacja zysku, stąd ich szybka adaptacja i wykorzystywanie sytuacji przykładowo do spekulacji towarami deficytowymi. W istocie organizacje te próbują przechwycić środki publiczne z rozmaitych programów o charakterze państwowym i międzynarodowym. Inwestują one w określone sektory gospodarki oraz penetrują podmioty z obszaru prywatnego, przenikając do przedsięwzięć, które są finansowane ze środków publicznych (Pantalone, 2018, s. 34).

Organizacje przestępcze przede wszystkim są nastawione na zdobycie i sprawowanie władzy nad określonym terytorium, co stanowi warunek wstępny do osiągnięcia i maksymalizacji zysków ekonomicznych. Po zapewnieniu panowania na danym obszarze, rozpoczynają one jego eksploatację, wykorzystując m.in. mechanizmy gospodarki wolnorynkowej. Badania wskazują, iż prywatyzacja i deregulacja, których pierwotnym założeniem było ograniczenie np. korupcji, niejednokrotnie nie utrudniły funkcjonowania zorganizowanych związków przestępczych, które łatwo adaptowały się do nowych warunków działania w biznesie (Cantone, Carloni, 2018, s. 78). Kluczem do zrozumienia roli organizacji przestępczych staje się tu przeanalizowanie ich wpływu na instytucje i procesy demokratyczne w państwie. Struktury mafijne nierzadko podejmują bowiem próbę nawiązania relacji z sędziami, urzędnikami lub funkcjonariuszami, w tym znane są również przypadki wspomagania przez nie rozwoju karier konkretnych polityków (D'Alfonso, De Chiara, Manfredi, 2018, s. 22). Należy podkreślić, iż w przeszłości to głównie mafie szukały kontaktu ze światem legalnej władzy, by czerpać korzyści z tego typu współpracy. Zdaniem m.in. Gaetano Manfrediego, obecnie tendencje te uległy odwróceniu i to niektórzy politycy optują za nawiązaniem tego typu relacji, by dotrzeć dzięki nim do szerokich rzesz wyborców i pozyskać ich głosy. Chwiejne struktury polityczne na płaszczyźnie samorządowej lub ogólnokrajowej mogą być wręcz zdominowane przez grupy przestępcze, które używają aparatu państwowego do realizacji partykularnych celów o charakterze ekonomicznym. W ocenie ww. badacza, wzrost aktywności mafii następuje szczególnie tam, gdzie organy władzy publicznej wykazują skłonność do wchodzenia w ukryte mechanizmy kooperacji z przestępcami. W rezultacie strategii rywalizacji i zwalczania grup

przestępczych na określonych terytoriach przechodzą łagodnie w próby koegzystencji, a nawet współpracy w niektórych dziedzinach.

Wyżej wymienione podejście koncyliacyjne ze strony oficjalnych władz nie jest tylko rezultatem mechanizmów korupcyjnych, ale również wynika z faktu, iż organizacje przestępcze wykazują rodzaj dbałości o „legitymizację” swojej działalności na określonym terenie i dążą one do pewnego stopnia akceptacji społecznej (Martone, 2016, s. 21–39). Poprzez ową autoryzację ze strony społeczeństwa, mafie są bowiem w stanie bardziej swobodnie funkcjonować i wywierać wpływ na danym obszarze, co w konsekwencji prowadzi do uzyskania większych korzyści ekonomicznych. Przykładowo inwestycje w infrastrukturę użyteczności publicznej (np. budowa szpitali) pomagają uzyskać „prawomocność”, która służy zagwarantowaniu sobie posłuszeństwa, względnie tolerowania mafii przez określoną społeczność lokalną (Vannucci, 2017, s. 55). Dbałość o „konsensus” pozwala łagodzić presję ze strony organów ścigania na działania wymierzone w przestępczość, co skutkuje koegzystencją i przeplataniem się struktur mafijnych z oficjalnym życiem politycznym i gospodarczym danej wspólnoty (Europol, 2021, s. 21). Z tego względu stosowanie rozwiązań siłowych jest traktowane przez syndykaty zbrodni jako ostateczność, gdyż tego typu działania generują wzmoczenie moralne wśród lokalnej ludności, czego konsekwencją staje się nacisk na oficjalne władze, by podjęły działania wymierzone w organizacje przestępcze. Struktury kryminalne czasami podejmują rywalizację z państwem o monopol w sprawie używania przemocy na określonym terytorium. W przeszłości dochodziło do znacznie większej liczby zamachów na osoby z kręgu organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości we Włoszech. Potwierdzając brutalne dążenie do wyznaczonych celów przez świat kryminalny, przestępstwa te świadczyły jednak o trudności w docieraniu i infiltrowaniu przedstawicieli władzy państwowej. W ocenie m.in. Nicola Gratteriego, znaczenie przemocy obecnie nieco osłabło, czego następstwem stały się istotne przemiany w obszarze współczesnej przestępczości (Gratteri, Nicaso, 2018, s. 33). Teraz struktury włoskich mafii na ogół unikają stosowania agresji, ponieważ tego rodzaju środki zwiększają ryzyko dekonspiracji i przeciwdziałania ze strony instytucji państwa. Z tego też względu tzw. „techniki siłowe” wykorzystywane są jako środek ostateczny, gdy inni aktorzy oponują faktowi działania gangów na określonym obszarze lub nie chcą nawiązania z nimi współpracy na drodze czynnego udziału w łapownictwie (Moro, Sberna, 2015, s. 116).

Konflikty z oficjalnymi władzami mogą być kosztowne dla obu stron, a w każdym razie czasowo ograniczać aktywność struktur przestępczych. Zjednywanie sobie władzy publicznej za pomocą przekupstwa lub paraliżowanie jej poprzez wywieranie wpływu na polityków jest więc częściej stosowane, aniżeli „gry o sumie zerowej”. Mafie nie posiadają zadeklarowanej orientacji politycznej w rozumieniu podziałów na lewicę i prawicę. Tym samym dbają one o równowagę korzyści w kontaktach ze światem legalnej władzy na zasadzie podejścia „win-win”. Struktury te starają się zatem budować wpływy we wszystkich opcjach politycznych w imię doraźnych zysków ekonomicznych z inwestycji finansowanych pieniędzmi państwowymi. W zamian za udzielanie kontraktów publicznych, politycy mogą liczyć na wsparcie ze strony organizacji przestępczych w wyborach poprzez mobilizację elektoratu na ich rzecz. Struktury kryminalne dysponują bowiem narzędziami docierania do szerokich mas wybor-

czych za pomocą licznych sieci społecznych, w których koegzystują. Skala mafijnej infiltracji bywa tak duża, że we Włoszech dochodziło do rozwiązywania jednostek samorządu terytorialnego, aby przeciąć powiązania między politykami a organizacjami kryminalnymi (Mete, 2016, s. 391–424). Koneksje te są bowiem kluczowe dla zrozumienia omawianego zjawiska, gdyż w odróżnieniu od zwykłych gangów, cechą charakterystyczną grup mafijnych jest próba nawiązania i podtrzymania współpracy z osobami, które zajmują określone stanowiska polityczne, społeczne oraz biznesowe. W istocie struktury przestępcze nastawione są na pogoń za władzą i wpływami, których dalszą konsekwencją jest osiąganie zysków ekonomicznych w drodze ustanowienia mafijnej kontroli nad określonymi sektorami gospodarki. W sensie politologicznym dochodzi tu do próby koegzystencji między dwoma źródłami władzy, które mają odmienną legitymizację oraz przeciwstawne cele, interesy i sposoby działania (Massari, Martone, 2019, s. 81).

Zdaniem m.in. Vittorio Martone, komórki przestępczości zorganizowanej rozwijają się tam, gdzie można zaobserwować względną słabość lub wręcz próżnię struktur państwowych, z czym mieliśmy do czynienia przykładowo w trakcie procesów transformacyjnych w Europie Środkowej i Wschodniej na początku lat 90-tych XX w. Po upadku żelaznej kurtyny można było zaobserwować ekspansję włoskich mafii na tereny państw postkomunistycznych na podstawie decyzji o lokowaniu tam kapitału pochodzącego z nielegalnych źródeł w myśl hasła: „kupuj wszystko, co możliwe!” (przykładowo działalność „Ndranghety na Słowacji). Obcy kapitał przyjmowano bowiem z otwartymi rękami, a mechanizmy praworządności nie były jeszcze ugruntowane w krajach postkomunistycznych. Stwarzało to pokusę wykorzystania tych inwestycji jako wehikułu do prania pieniędzy zarobionych przez grupy kryminalne w sposób przestępczy. Impotencja tamtejszych władz centralnych wiodła do podwyższonej podatności na korupcję ich przedstawicieli, która nie sprzyjała okrzepnięciu reguł demokracji liberalnej. Beneficjentem takiej sytuacji stawały się organizacje mafijne, które wypełniały lukę pozostawioną przez państwo, by występować w roli autonomicznych graczy politycznych o charakterze niepaństwowym (Sciarrone, 2017, s. 65).

Rola włoskich organizacji przestępczych jako niepaństwowych aktorów politycznych

W ocenie Ombretty Ingrassi, relacja między państwem a mafiami bywa symbiotyczna, gdy logika porządku prawnego miesza się z działaniami struktur wyjętych spod prawa. Proces ten odznacza się złożonością, ponieważ rywalizacja i konflikt przeplatają się ze współistnieniem, negocjowaniem, a nawet okresową współpracą obu stron. Podobnie, jak w przypadku władzy legalnej, przestępczość zorganizowana stara się budować swą pozycję na zdobytym kapitale społecznym i ekonomicznym oraz pewnej dozie przyzwolenia i akceptacji, a w każdym razie obojętności danej społeczności. Oferując „ochronę” określonego terytorium, organizacje mafijne mogą zachowywać się wręcz jak oficjalne instytucje publiczne, które próbują utrzymać kontrolę nad danym obszarem poprzez gęstą sieć powiązań w różnych środowiskach. Jedną z głównych cech syndykatów zbrodni jest zdolność wnikania

w funkcjonujące mechanizmy społeczne i lokowania się w sferze przedsiębiorczości i polityki. Celem tej aktywności staje się manipulowanie relacjami i kontaktami, a także gromadzenie i wykorzystywanie kapitału społecznego, aby uzyskać możliwie szeroki zakres kontroli nad transakcjami gospodarczymi w danej domenie (Ingrasci, 2018, s. 90–98).

Dla efektywnego funkcjonowania, włoskie organizacje przestępcze muszą znaleźć równowagę między środkami ochrony przed infiltracją ze strony organów ścigania a otwartością niezbędną do ich rozwoju w przyszłości. Działając w trybie utajnionym, uzależnione są one od zdolności do pozyskiwania innych aktorów społecznych do czynnej współpracy, która może polegać na udziale w procesach wymiany w obszarach biznesu, gospodarki lub polityki. Aby uniknąć represji ze strony wymiaru sprawiedliwości, mafie muszą pozostawać w istocie „niewidoczne”, stąd ich niejawne struktury, a zarazem działania mające na celu ukrycie własnej aktywności. Jednocześnie muszą być one stale „obecne” na określonym terytorium, co stanowi konieczny warunek uzyskania przez nie uznania społecznego, będącego niezbędnym narzędziem do prowadzenia nielegalnych biznesów (Moro, Catino, 2016, s. 312–352). Pomimo, że tajemnica jest elementem konstytutywnym tych organizacji, na terenach objętych przestępczością zorganizowaną lokalna społeczność zdaje sobie sprawę, czym zajmują się przedstawiciele struktur zbrodni. Mafiosi muszą budować „widoczność” w społeczeństwie, której celem jest przechwycenie wpływów politycznych, nie narażając się równocześnie na interwencję ze strony organów ścigania. Wymaga to znaczących inwestycji w relacje międzyludzkie, aby zapewnić określoną równowagę między „widocznością” a „niewidocznością” na obszarach objętych działalnością mafijną.

Zdaniem m.in. Maurizio Catino, istotnym komponentem zjawiska włoskiej przestępczości zorganizowanej jest działalność gospodarcza, która prowadzona jest w sposób zunifikowany w ramach danej grupy. Liderzy mafii posiadają jednak pewną dozę autonomii w dziecinie tworzenia konfiguracji *ad hoc*, opartych na więzach o charakterze rodzinnym, sąsiedzkim lub terytorialnym. Organizacje kryminalne mają bowiem tendencję do centralnego zarządzania dochodami, które wynikają z kontroli określonego terenu, sprawowanej w sposób hierarchiczny przez struktury syndykatu. Ponieważ organizacje te mają charakter nielegalny, własność firm mafijnych oraz wynikających z nich zysków nie jest przypisana do struktur, ale do konkretnych osób fizycznych, które je powołały do życia. W mafiach istnieje zatem znaczący brak równowagi w dziedzinie dystrybucji bogactwa, czego skutkiem są wyraźne nierówności natury ekonomicznej między członkami grupy. Osoby zajmujące wyższe szczeble hierarchii są zwykle bardziej majątne od podwładnych w ramach struktur przestępczych. Logika biznesu nigdy nie może jednak przesłaniać logiki lojalności w stosunku do organizacji, stąd jej szefostwo stara się wyznaczać ściśle ramy dla działalności biznesowej swym członkom. Zdaniem m.in. Gianniego Belloniego, nacisk kładziony jest na solidarność oraz działania kooperatywne, czyli wspieranie form partnerstwa w ramach prowadzenia interesów gospodarczych. Poczucie przynależności do organizacji i zajmowanie w niej określonego miejsca musi mieć zatem dużo większe znaczenie, aniżeli bieżący rachunek ekonomiczny. Toteż przypadki nielojalności na tle finansowym są surowo karane przez liderów środowiska przestępczego, o ile sporów nie uda się wcześniej rozwiązać na drodze polubownej.

Źródłem siły mafiosów jest przede wszystkim kapitał społeczny, którego urzeczywistnieniem jest intensyfikacja powiązań oraz kontaktów ze światem polityki i gospodarki (Belloni, Vesco, 2018, s. 42). W ocenie m.in. Ernesto De Nito, owe sieci przestępcze mają zazwyczaj płynną strukturę oraz konfigurację, więc niełatwo jest organom ścigania rozpracować siatkę mafijną i odkryć relacje nawiązywane przez nie w sferze legalnej. Powiązania te są nieuchwytnie i trudne do rozpoznania, toteż ich zwalczanie stanowi znaczące wyzwanie dla wymiaru sprawiedliwości. Kapitał społeczny oraz umiejętność nawiązywania kontaktów między różnymi strukturami o charakterze legalnym i nielegalnym decyduje o przetrwaniu, a także dalszym rozwoju grup mafijnych (Consiglio, Canonico, De Nito, Mangia, 2019, s. 95). Owe „pomosty” powodują powstanie wysokiego stopnia współzależności między różnymi ośrodkami społecznymi, dzięki czemu organizacje przestępcze mogą nie tylko osiągać profity finansowe, ale także wywierać określone wpływy polityczne. Kluczową rolę w tym układzie pełnią przywódcy struktur mafijnych, którzy sprawują kontrolę nad przepływem informacji oraz koordynacją działań między poszczególnymi ogniwami. Działają oni także jako negocjatorzy i pośrednicy w relacjach ze światem zewnętrznym, starając się zapewnić monopol przewodzenia w kontaktach grup z podmiotami spoza struktury, aby zachować kontrolę nad tymi relacjami i kształtować je według własnego uznania. Źródłem przewag liderów włoskich organizacji przestępczych są zatem nie tylko ich zasoby finansowe, ale także kapitał symboliczny i kulturowy, które służą m.in. legitymizacji ich władzy, a zarazem uzyskiwania akceptacji dla działań danej organizacji (Santino, 2018, s. 36).

Władza mafii jest autoryzowana głównie poprzez umiejętność infiltracji sieci społecznych, które splatają ze sobą struktury nielegalne z podmiotami zewnętrznymi. Zasadniczą funkcję odgrywa tu zdolność nawiązywania kontaktu z ważnymi postaciami życia społecznego i gospodarczego, dzięki którym przestępcy mogą wywierać wpływ na podejmowanie decyzji o charakterze publicznym. Zagadnienie relacji z osobami piastującymi funkcje polityczne pozostaje kluczowe dla zrozumienia fenomenu przestępczości zorganizowanej. Owe mechanizmy wymiany i współpracy przeplatają się z rywalizacją oraz konfrontacją, więc nie ma tu zasadniczo stosunku podporządkowania i hierarchicznej zależności. Określone grupy starają się docierać do przedstawicieli legalnej władzy, aby za pomocą łapownictwa dokonywać transakcji dla wspólnego zysku. Jednak inicjatywa do współpracy wypływa także ze strony oficjalnych gremiów, które pragną skorzystać z kapitału społecznego mafii dla zapewnienia sobie poparcia w ramach procesów demokratycznych (Reccia, 2017, s. 94).

Powyższe przyczynia się do ugruntowania legitymizacji i konsensusu, na których oparty jest wpływ organizacji przestępczych. Przykładowo Marco Santoro i Marco Solaroli wskazują na fakt, iż syndykaty zbrodni przywłaszczają sobie oraz eksploatują kody kulturowe danej społeczności, by uwiarygadniać swoją działalność i czynić ją bardziej społecznie akceptowaną. To z kolei może przerodzić się w swoistą ideologię, której celem jest umocnienie wewnętrznej jedności i spójności, a także zawarcie porozumienia z aktorami zewnętrznymi. Zatem koegzystencja ze społecznością lokalną nie jest wymuszana li tylko poprzez tzw. „środki siłowe”, które jawią się jako ostateczność. Jest ona osiągnięta również poprzez względnie inkluzywny charakter przedsięwzięć prowadzonych przez mafie, a także próby poszukiwania

rozwiązań korzystnych dla wszystkich uczestników danego układu (Santoro, Solaroli, 2017, s. 375–408).

Społeczność lokalna toleruje obecność mafii, która wprawdzie pozbawia lokalne biznesy części korzyści ekonomicznych, jednak wprowadza ona rodzaj ładu społecznego i chroni przed bardziej dewastującą przestępczością z zewnątrz. Stanowi to gwarancję porządku oraz umiarkowanych benefitów dla ludności lokalnej, co upodabnia organizacje przestępcze do legalnych instytucji publicznych. Mafie wprawdzie wprowadzają system permanentnych wymuszeń, lecz jednocześnie zabezpieczają dane terytorium przed sytuacją anarchii. Żyjąc z zysków czerpanych z danej społeczności, organizacje przestępcze postępują jak sprawny administrator, którego celem jest „ochrona”, a także względny dobrobyt na tym terytorium. Dzięki temu podmioty, które padły ofiarą nielegalnej działalności, nie wykazują objawów biernego oporu lub aktywnego buntu.

Przestrzeń do budowania tego typu powiązań zwykle charakteryzuje się brakiem przejrzystości relacji społecznych, która stanowi dogodne otoczenie do nawiązywania kontaktów między mafią a różnymi środowiskami lokalnymi. Podmioty te uznają swoje prawo do egzystencji i funkcjonowania poprzez respektowanie wzajemnych interesów. Prowadzi to do uzyskania „prawomocności” przez te organizacje, które w ten sposób tworzą swój pozytywny obraz w oczach danej społeczności (Pontiggia, 2018, s. 139). W ocenie Andrei Pontiggii, mafie naturalnie ciążyą ku kontaktom ze światem legalnej przedsiębiorczości, co ma ograniczać ryzyko ich działalności, a jednocześnie sprzyjać maksymalizacji zysków ekonomicznych. W owej „szarej strefie” zatarciu ulega granica między aktywnością nielegalną a oficjalnym biznesem, co powoduje „wymieszanie” obu domen i ustanowienie jeszcze bliższych relacji między przestępcami a sferą społeczną. Kontakty z osobami pełniącymi oficjalne funkcje przedsiębiorców, polityków, profesjonalistów lub urzędników państwowych pozwalają strukturze zbrodni reprodukować sieci zależności, którymi opłatani są inni uczestnicy zмовы (Catino, 2018, s. 149–186). Jednak podmioty spoza organizacji także zainteresowane są tymi relacjami, ponieważ wiążą się one z benefitami, co w konsekwencji powoduje trudności w przełamaniu zмовы milczenia i zwalczaniu przedmiotowego zjawiska.

W sieci wzajemnych powiązań i współzależności, przywódcy włoskich grup przestępczych starają się wypełniać rolę mediatorów, mecenasów bądź rzeczników określonych celów. Liderzy tych struktur podejmują próbę zajęcia kluczowych pozycji w strukturach społecznych, aby owe układy międzyludzkie obracały się wokół interesów danej grupy przestępczej. Można także zaobserwować wymiennosc ról w zależności od kontekstu, gdy przedstawiciele organizacji przestępczych występują jako lokalni przedsiębiorcy albo urzędnicy publiczni, funkcjonujący równocześnie w sferze legalnej i nielegalnej. Wówczas centralne miejsce zajmowane jest przykładowo przez skorumpowanych polityków, którzy w określonych sprawach mogą wchodzić w relacje ze światem przestępczym (Busso, Sciarrone, 2017, s. 59). Liderzy syndykatów zbrodni występują wtedy w roli „przedsiębiorców społecznych” poprzez sprawowanie funkcji gwarantów, pomostów, regulatorów, czy egzekutorów w ramach poszczególnych biznesów. Działając w cieniu, decydują oni, kto może przeniknąć do „systemu” i czerpać z jego owoców, gdyż określają oni „bariery” i „opłaty” za wejście do niego.

Ekspansja terytorialna włoskich organizacji mafijnych na obszarach nietradycyjnych

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na temat ekspansji terytorialnej włoskich organizacji przestępczych poza obszary tradycyjnie zajmowane przez te grupy (Becucci, Carchedi, 2016, s. 21). W tej kwestii przejawia się bowiem ich rola jako swoistego rodzaju aktora politycznego o charakterze niepaństwowym. Istnieją w tym względzie określone reguły między poszczególnymi strukturami, które mają charakter nieformalny i obwarowane są sankcjami za naruszanie granic. Zasady te podlegają wzajemnym negocjacjom i prowadzą do ustrukturyzowania dystrybucji wpływów mafijnych na określonych obszarach, które już zostały opanowane przez inne grupy. Jednak jeśli określone pole społeczne nie zostało jeszcze zinfiltrowane przez kryminalistów, wówczas istnieje duża podatność danego terytorium na „zainfekowanie” zjawiskiem przestępczości zorganizowanej. Zdaniem Stefanii Pellegrini, rozrost terytorialny jest jedną z naturalnych tendencji pośród tych grup, aby m.in. poszerzać bazę społeczną do prowadzenia biznesu. W tym sensie każdy teren może podlegać „zarażeniu”, z uwagi na siłę ekonomiczną struktur przestępczych, które posiadają wystarczający kapitał społeczny, by przeniknąć do nowych obszarów (Pellegrini, 2018, s. 89). To nie przypadek, że metafory dotyczące zdrowia są rozpowszechnione, jeśli chodzi o ekspansję mafii. Powtarzają się bowiem odniesienia do „wirusa”, który atakuje zdrową tkankę społeczną. W ocenie ww. badaczki, odporność tych terytoriów zależy w dużej mierze od jakości oficjalnych instytucji publicznych, które – jeśli pozbawione kapitału społecznego – często ustępują w obliczu naporu grup mafijnych.

Ekspansja włoskich struktur mafijnych odbywa się w drodze budowy powiązań organizacyjnych w oparciu o obecność krewnych, przyjaciół, byłych współpracowników, mieszkańców lub imigrantów. Mogą oni realizować funkcję pośredników oraz udostępniać zasoby oraz informacje, ułatwiając integrację ekonomiczną i społeczną mafiosów. Szczególnie migracje mogą pełnić rolę wehikułu dla rozprzestrzeniania się gangów na nowe tereny, ze względu na możliwość korzystania z etnicznej solidarności oraz wzajemnego wspierania się na terytoriach nietradycyjnych. To kolejna cecha odróżniająca mafie od zwykłych przestępców, którzy nie mogą „poszczycić się” tego typu powiązaniem (Buonanno, Pazzona, 2014, s. 75–81). Wykorzystując kapitał społeczny, organizacjom kryminalnym udaje się uzyskać aktywne poparcie dla swych działań, a także cieszyć się akceptacją niezbędną do ich przetrwania i dalszego rozwoju na określonym obszarze. Stąd często stosowaną metaforą w odniesieniu do przedmiotowych organizacji jest „rak”, który „zajmuje” zdrowe obszary poprzez „transplantowanie” gotowych rozwiązań lub stanowienie inspiracji dla działających tam grup (Sciarrone, 2019, s. 137). Za pomocą mechanizmów dyfuzji i adaptacji, dochodzi do przenoszenia się włoskich organizacji przestępczych również na niwie ponadnarodowej, pomiędzy poszczególnymi krajami Europy (np. działalność Camorry w Niemczech). Naturalną konsekwencją działania struktur mafijnych jest bowiem próba ekspansji terytorialnej, mającej na celu zajmowanie nowych obszarów, aby je podporządkować, a następnie prowadzić ich eksploatację ekonomiczną (Piórecka, 2018, s. 133). Owo rozprzestrzenianie się na tereny sąsiednie może polegać przykładowo na inwestowaniu tam środków pochodzących z aktywności przestępczej lub na

wchodzeniu w niejawne porozumienia, łączące syndykaty z przedstawicielami oficjalnych władz. Wstępem do tego procesu jest moszczenie się mafiosów w gęstej sieci powiązań i kontaktów społecznych, dające możliwość wywierania wpływu na obszar polityki i gospodarki. Przywódcy grup przestępczych starają się przede wszystkim utworzyć i podtrzymać swoją pozycję w sieciach nieformalnych relacji, które pozwalają zapewnić ochronę i artykulację interesów mafijnych na nietradycyjnym terenie. Skupiają się oni na zarządzaniu i manipulowaniu relacjami społecznymi dla osiągnięcia celów biznesowych, których efektem jest akumulacja zasobów materialnych niezbędnych do utrzymywania struktur kryminalnych (Mete, 2019, s. 29).

Przekonanie o istnieniu tzw. „ośmiornicy” wywodzi się z przeświadczenia o funkcjonowaniu scentralizowanego rdzenia mafii, który podejmuje decyzję o dyfuzji organizacji przestępczej. Jednak powyższe nie zawsze odbywa się poprzez mechanizm „transmisji” rozumianej jako celowa strategia, mająca za zadanie implementowanie organizacji przestępczych na nowe obszary przy użyciu siły zbrojnej, ekonomicznej lub atrakcyjności proponowanego modelu biznesowego. Zdaniem Nando Dalla Chiesa, gangi nie dysponują ściśle określonymi planami ekspansji terytorialnej, a raczej proces ten odbywa się spontanicznie w zależności od bieżących potrzeb i możliwości (Dalla Chiesa, 2017, s. 69). Mafie muszą też liczyć się z ograniczeniami natury prawnej, organizacyjnej i finansowej, które zdają się przeczyć tezie o omnipotencji przestępczości zorganizowanej. Owo „przeszczepianie”, czy też „klonowanie” rozwiązań na sąsiednich terytoriach może odbyć się pod warunkiem spełnienia określonych kryteriów i zaistnienia pewnych sprzyjających okoliczności. Do przesłanek tych należy m.in. słabość lokalnych struktur władzy, a także niska kultura prawna i etyczna danej społeczności, której przywódcy są skłonni do wchodzenia w układy o charakterze korupcyjnym. Dlatego też, ekspansja ta nie zależy tylko od struktur przestępczych, ale od podatności szeroko pojętego otoczenia, więc teza o wszechmocy mafii odwraca często uwagę od rzeczywistych przyczyn dyfuzji przestępczości zorganizowanej.

Struktury kryminalne mogą być przyciągane obietnicą szybkich zysków na obszarach odznaczających się relatywnie wysokim poziomem rozwoju ekonomicznego, gdzie istnieją atrakcyjne warunki do inwestowania w sferę przedsiębiorczości oraz rozbudowywania sieci zależności społecznych. W wybranych domenach gospodarki, przedstawiciele świata przestępczego gotowi są wykorzystywać swoją wiedzę, umiejętności i zasoby, aby wejść w mechanizmy pośrednictwa między rynkiem, polityką i instytucjami publicznymi, ponieważ istnieje tam szansa na pomnożenie zainwestowanych środków pieniężnych (Di Gennaro, 2018, s. 311–335). Ekspansja terytorialna w pierwszej kolejności wiąże się ze zdobyciem „władzy” na określonym obszarze, by następnie inicjować przynoszące zyski działania o charakterze nielegalnym. Poszerza się w ten sposób baza powiązań społecznych, które następnie przyczyniają się do wzmocnienia panowania mafii na określonym terytorium. Owo uzależnianie danej społeczności przez struktury przybyłe z zewnątrz bądź inspirowanie lokalnych grup przestępczych bywa zazwyczaj procesem jednokierunkowym i nieodwracalnym. Komórki mafii wcielają się w rolę pośredników, poręczycieli, pożyczkodawców lub ochroniarzy dla biznesów. Działalność ta jest destrukcyjna dla swobodnej konkurencji między przedsiębiorcami, gdyż mechanizmy rynkowe są podporządkowywane

logice syndykatów zbrodni (Dino, Macaluso, 2016, s. 127). Niewątpliwie koszty tej sytuacji są przerzucane na ujarzmioną przez mafię społeczność lokalną, która zostaje zmuszona, aby płacić więcej za lokalne towary lub usługi. W tym miejscu należy podkreślić istotną rolę powiązań przestępców ze strukturami władzy legalnej i wymiaru sprawiedliwości poprzez mechanizmy korupcyjne, co pozwala legitymizować taki stan rzeczy i uzyskiwać posłuszeństwo podległej społeczności. Politycy natomiast korzystają z poparcia oferowanego przez mafię przy kolejnych elekcjach w procedurach demokratycznych. Najbardziej zaawansowaną formułą zakorzenienia mafii jest „zaproszenie” prywatnych przedsiębiorców do współdziałania z przestępczością zorganizowaną, a także uzgadnianie podziału korzyści i kosztów w ramach prowadzonej działalności biznesowej. Powyższe pozwala zrozumieć, dlaczego okoliczna ludność godzi się na taki stan rzeczy i adaptuje do zastanej rzeczywistości, pomimo „pasożytniczej” formuły działania ze strony gangów.

W wymiarze kulturowo-etycznym, rozprzestrzenianie się organizacji przestępczych odbywa się bardziej dynamicznie w domenach, w których świadomość prawna jest niska, a aktywność nielegalna nie jest społecznie stygmatyzowana (Montani, 2017, s. 80). Warto tu zwrócić uwagę na wartości, jakie przyświecają jednostkom na danym obszarze oraz skalę aprobaty dla aktów wyjętych spod prawa, a także wszelkich dwuznacznych praktyk w ramach układów przestępczych. Dogodnym podglebiem są te miejsca, gdzie kontakty z mafią nie uważa się za niewłaściwe, a nawet wskazane jest nawiązywanie tego typu relacji ze względów merkantylnych. Słabość społeczeństwa obywatelskiego, niechętnego do popierania inicjatyw mających na celu wzmocnienie praworządności, także może ułatwiać infiltrację danego obszaru przez przestępczość zorganizowaną. Jednak najistotniejszym czynnikiem jest jakość elit na danym terenie, w szczególności ich przekonania moralne w odniesieniu do sfery zachowań nielegalnych. W przypadku niskich kompetencji liderów społeczności lokalnej w tym zakresie, pojawia się ich duże przyzwolenie na tolerowanie lub nawet współdziałanie z mafią. Establishment społeczno-ekonomiczny danego obszaru może patronować budowie nietransparentnych powiązań i współzależności ze światem przestępczym, by inicjować mechanizmy współdziałania z nim (Sciarrone, Storti, 2019, s. 53).

Ekspansja terytorialna stanowi jeden z elementów procesu akumulacji kapitału przez włoskie grupy przestępcze. Nowe tereny oznaczają bowiem możliwość pozyskania dodatkowych dochodów, które nierzadko są reinwestowane w formule legalnych biznesów służących praniu pieniędzy. Salvatore Lupo wskazuje, iż liderzy świata przestępczego coraz częściej wybierają strategię autoryzacji własnej działalności poprzez próbę przechodzenia do legalnej sfery gospodarki (Lupo, 2018, s. 145). Rozrost terytorialny organizacji mafijnych nie stanowi przy tym zjawiska o charakterze wystandardyzowanym i jednorodnym. Struktury przestępcze, mimo ekspansji terytorialnej, starają się jednak utrzymać ściśle kontakty z obszarami rdzennymi w aspekcie społecznym, politycznym i ekonomicznym. Źródłem ich siły są tamtejsze powiązania i układy, które umożliwiają funkcjonowanie i poszerzanie działalności o nowe tereny w drodze infiltracji. Jeśli dyseminacja się powiedzie, następuje proces kolonizacji, czyli wrastania i zakorzeniania na nowych terytoriach, czego następstwem jest trwałe osadnictwo danego gangu. Proces ten, choć odbywający się w ścisłej konspiracji,

w sensie społecznym powinien odznaczać się określoną „widocznością”, która wiedzie do uznania wpływów i znaczenia organizacji w domenie politycznej i ekonomicznej. Jego istotą są kolejne etapy, które zazwyczaj rozpoczynają się od udziału w handlu nielegalnymi towarami, by zakończyć się na oddziaływaniu na lokalne życie społeczne. Niektóre organizacje działają jednak w sposób bardziej autonomiczny poprzez „imitowanie” struktur z innych regionów. Kopiują one rozwiązania zaczerpnięte od konkurencyjnych grup, a następnie naśladują ich działalność, mimo braku wzajemnych powiązań i współzależności. Powielanie metod mafijnych skutkuje próbą nawiązywania kontaktów o charakterze nieformalnym z lokalnym światem biznesu i polityki (Mete, Sciarrone, 2016, s. 9–20). Poszukiwanie autonomii przez grupy przestępcze jednak ma swoje ograniczenia, ze względu na uwikłania o charakterze kryminalnym, gospodarczym lub politycznym. Nowe struktury wykazują wolę emancypacji i usamodzielnienia się w relacji do obszaru, z którego pochodzą. W taki sposób tworzą się odmienne konfiguracje i modele współdziałania oparte na wymianie o charakterze ściśle transakcyjnym między gangami operującymi w różnych lokalizacjach. Można tutaj wskazać na przewagę logiki wybitnie biznesowej, która zakłada wykorzystanie mechanizmów wolnorynkowych do współpracy między organizacjami na różnych płaszczyznach. Na nowym obszarze muszą jednak istnieć dogodne warunki do implementacji tego typu struktur, jak niedostatki transparentności, a także istnienie układów między światem przestępczym a oficjalnymi instytucjami publicznymi (Sergi, Lavoragna, 2018, s. 19).

Zakończenie

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, hipoteza o transformacji włoskich organizacji przestępczych w swoistych aktorów politycznych o charakterze niepaństwowym wydaje się trafna. Dla wyjaśnienia fenomenu „konsensusu”, który panuje w trójkącie mafia – władze lokalne – dana społeczność, należy wskazać na „atrakcyjności” kontaktów, jakie są oferowane przez organizacje przestępcze w wymiarze ekonomicznym, symbolicznym oraz kulturowym. Oprócz oczywistych korzyści biznesowych, mamy tu bowiem do czynienia z możliwością czerpania – w określonych granicach – z bogatego kapitału społecznego, pochodzącego ze struktur świata przestępczego. Z tego względu osoby sprawujące oficjalne funkcje decydują się na poszukiwanie styczności oraz wchodzenie w różne układy ze strukturami mafijnymi. W rezultacie dochodzi do współpracy typu „win-win”, która pozwala oddalić ryzyko działań konfrontacyjnych, mogących przynieść uszczerbek w interesach obu stron. Mafiosi preferują prowadzenie „gier kooperatywnych”, co sprawia, że proponują negocjacje, oferują profity materialne/symboliczne albo rekompensują straty tym stronom, które w danym rozdaniu poniosły porażkę. Współpraca z grupą przestępczą ma bowiem zapewniać selektywne korzyści dla wybranych podmiotów spoza organizacji, które wyrażają wolę wejścia we wzajemne układy. Niezależnie od motywów i intencji, efektem tego współdziałania jest budowa społecznego uznania i „legitymizacji” dla działań mafii, co ma pełnić funkcję stabilizującą i równoważącą interesy na danym obszarze. W efekcie organizacja przestępcza uzyskuje określony stopień „autoryzacji” społecznej, a jej działania są

tolerowane przez rozmaite grupy ludzkie i instytucje publiczne. Dzieje się tak, ponieważ struktury przestępcze dysponują znaczącą ilością zasobów, które pozwalają im na wywieranie wpływów politycznych i proponowanie zachęt do wzajemnej współpracy. Jednocześnie ich działalność powoduje pozbawienie kapitału społecznego oficjalnych gremiów władzy, które doznają rodzaju delegitymizacji w optyce społeczności lokalnej. Powyższe zjawisko może oznaczać pogłębienie ich nieefektywność, co utrudnia m.in. działania mające na celu przeciwdziałanie włoskim grupom mafijnym jako graczom politycznym w wymiarze niepaństwowym.

Bibliografia

- Becucci S., Carchedi F. (2016), *Mafie straniere in Italia. Come operano, come si contrastano*, FrancoAngeli, Milano.
- Belloni G., Vesco A. (2018), *Come pesci nell'acqua. Mafie, impresa e politica in Veneto*, Donzelli, Roma.
- Bertin G. (2018), *La multidimensionalità del rapporto fra crisi economica e illegalità*, w: *Crisi economica e comportamenti illegali*, red. G. Bertin, FrancoAngeli, Milano.
- Buonanno P., Pazzona M. (2014), *Migrating mafias*, „Regional Science and Urban Economics”, 44(1).
- Busso S., Sciarone R. (2017), *Alla ricerca della corruzione politica*, w: Fondazione Res, *Politica e corruzione. Partiti e reti di affari da Tangentopoli a oggi*, Donzelli, Roma.
- Calderoni F. (2018), *Le reti delle mafie. Le relazioni sociali e la complessità delle organizzazioni criminali*, Vita e Pensiero, Milano.
- Cantone R., Carloni E. (2018), *Corruzione e anticorruzione. Dieci lezioni*, Feltrinelli, Milano.
- Catino M. (2018), *Colletti bianchi e mafie. Le relazioni pericolose nell'economia del Nord Italia*, „Stato e mercato”, 38(1).
- Catino M. (2019), *Mafia Organizations. The Visible Hand of Criminal Enterprise*, Cambridge University Press, New York.
- Consiglio S., Canonico P., De Nito E., Mangia G. (2019), *Organizzazioni criminali. Strategie e modelli di business nell'economia legale*, Donzelli, Roma.
- D'Alfonso S., De Chiara A., Manfredi G. (2018), *Mafie e libere professioni. Come riconoscere e contrastare l'area grigia*, Donzelli, Roma.
- Dalla Chiesa N. (2017), *Gli scenari internazionali della criminalità organizzata. Lineamenti teorici e di ricerca*, w: *Mafia globale. Le organizzazioni criminali nel mondo*, red. N. dalla Chiesa, Laurana, Milano.
- Di Gennaro G. (2018), *La mimetizzazione dell'attività estorsiva e i diversi tipi di autorità extralegale nei mercati illegali e legali*, „Moneta e Credito”, 71(4).
- Dino A., Macaluso M. (2016), *L'impresa mafiosa? Colletti bianchi e crimini di potere*, Mimesis, Milano–Udine.
- Europol (2021), *European Union serious and organised crime threat assessment, A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Gratteri N., Nicaso N. (2018), *Storia segreta della 'ndrangheta. Una lunga e oscura vicenda di sangue e potere (1860–2018)*, Mondadori, Milano.
- Ingrasci O. (2018), *Le fonti giudiziarie nello studio delle mafie. Riflessioni per un dibattito*, „Rivista di Studi e ricerche sulla criminalità organizzata”, 4(4).

- Lupo S. (2018), *La mafia. Centosessant'anni di storia*, Donzelli, Roma.
- Martone V. (2016), *Mafia Capitale: corruzione e regolazione mafiosa nel «mondo di mezzo»*, „Meridiana”, 29(3).
- Massari M., Martone V. (2019), *Mafia Violence. Political, Symbolic, and Economic Forms of Violence in Camorra Clans*, Routledge, Londra.
- Mete V. (2016), *La costruzione istituzionale delle politiche antimafia. Il caso dello scioglimento dei consigli comunali*, „Stato e mercato”, 36(3).
- Mete V. (2019), *Origine ed evoluzione di un insediamento “tradizionale”. La ‘ndrangheta a Reggio Emilia*, w: Fondazione Res, *Mafie del Nord. Strategie criminali e contesti locali*, Donzelli, Roma.
- Mete V., Sciarrone R. (2016), *Mafia Capitale e dintorni. Espansione criminale e azione antimafia*, „Meridiana”, 29(3).
- Montani E. (2017), *Partecipazione e concorso esterno nel reato di associazione di tipo mafioso: un confine liquido*, w: *Espansione della criminalità organizzata nell'attività d'impresa al Nord*, red. A. Alessandri, Giappichelli, Torino.
- Moro F. N., Catino M. (2016), *La protezione mafiosa nei mercati legali. Un framework analitico ed evidenze empiriche in Lombardia*, „Stato e mercato”, 36(3).
- Moro F. N., Sberna S. (2015), *La mafia uccide solo al Sud? Un'indagine sulla violenza mafiosa nelle aree d'insediamento non tradizionale*, w: *Riconoscere le mafie. Cosa sono, come funzionano, come si muovono*, red. M. Santoro, il Mulino.
- Pantalone M. (2018), *Fenomenologia dell'illegalità in tempo di crisi*, w: *Crisi economica e comportamenti illegali*, red. G. Bertin, FrancoAngeli, Milano.
- Pellegrini S. (2018), *L'impresa grigia. Le infiltrazioni mafiose nell'economia legale. Un'analisi sociologico-giuridica*, Ediesse, Roma.
- Piórecka E. (2018), *Przestępczość zorganizowana na terenie Włoch oraz jej wpływ na przestępczość zorganizowaną w niektórych państwach Europy*, „Świat Idei i Polityki”, vol. 17.
- Pontiggia A. (2018), *Crisi economica e comportamenti illegali delle imprese*, w: *Crisi economica e comportamenti illegali*, red. G. Bertin, FrancoAngeli, Milano.
- Reccia R. (2017), *Imprenditori e criminalità organizzata: riflessioni sulla natura dei legami nell'hinterland Milanese*, w: *Espansione della criminalità organizzata nell'attività d'impresa al Nord*, red. A. Alessandri, Giappichelli, Torino.
- Santino U. (2018), *La mafia dimenticata. La criminalità organizzata in Sicilia dall'Unità d'Italia ai primi del Novecento*, Melampo, Milano.
- Santoro M., Solaroli M. (2017), *Forme di capitale mafioso e risonanza culturale. Studio di un caso regionale e proposta di una strategia concettuale*, „Polis”, 31(3).
- Sciarrone R. (2017), *Una ricerca su corruzione e politica*, w: Fondazione Res, *Politica e corruzione. Partiti e reti di affair da Tangentopoli a oggi*, Donzelli, Roma.
- Sciarrone R. (2019), *Tra Sud e Nord. Le mafie nelle aree non tradizionali*, w: Fondazione Res, *Mafie del Nord. Strategie criminali e contesti locali*, Donzelli, Roma.
- Sciarrone R., Storti L. (2019), *Le mafie nell'economia legale. Scambi, collusioni, azioni di contrasto*, il Mulino, Bologna.
- Sergi A., Lavorgna A. (2018), *'Ndrangheta: The Glocal Dimensions of the Most Powerful Italian Mafia*, Palgrave, Londra.
- Sońta C., Brylak J. (2014), *Mafia in the Italian Penal Code*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego”, 1/5.
- Vannucci A. (2017), *Come cambia la corruzione*, w: *Atlante delle mafie. Volume quinto*, red. E. Ciconte, F. Forgione, I. Sales, Rubbettino, Soveria Mannelli.

Streszczenie

Artykuł koncentruje się na funkcjonowaniu włoskich organizacji przestępczych w aspekcie politologicznym, których cechą charakterystyczną jest zdobywanie i sprawowanie pozaprawnej władzy nad określonym terytorium, jako warunku wstępnego do osiągnięcia zysków ekonomicznych w wymiarze lokalnym, krajowym i ogólnoeuropejskim. Uzyskując szeroko pojęte wpływy na danym obszarze, mafie – niczym aktorzy polityczni o charakterze niepaństwowym – prowadzą jego eksploatację, wykorzystując swój kapitał społeczny w obrębie mechanizmów gospodarki wolnorynkowej. Aktualnie istotą fenomenu włoskiej przestępczości zorganizowanej jest powstawanie związków między sferą przestępczą a światem polityki, gospodarki oraz instytucji publicznych, czego rezultatem staje się przekształcenie zwykłej działalności kryminalnej w kolejnego, niepaństwowego gracza politycznego, operującego na wielu płaszczyznach na zasadzie procesów ekspansji terytorialnej.

Słowa kluczowe: przestępczość zorganizowana, włoska mafia, niepaństwowy aktor polityczny, kapitał społeczny

The Italian mafia organizations as non-state political actors

Summary

The article focuses on the functioning of the Italian criminal organizations in the political science aspect, the characteristic feature of which is to gain and exercise outlaw power over a specific territory as a prerequisite for achieving economic profits in local, national and European dimension. Gaining broadly understood influence in a given area, mafias, like non-state political actors, exploit it, using their social capital within the mechanisms of a free market economy. Currently, the essence of the phenomenon of the Italian organized crime is the emergence of links between the criminal sphere and the world of politics, economy and public institutions, which results in the transformation of ordinary crime activity into another, non-state political player, operating at a multiple of level on the basis of territorial expansion processes.

Key words: organized crime, Italian mafia, non-state political actor, social capital

